

Лариса Ковбасюк

(Херсон)

СУБСТАНТИВНІ МЕТАФОРИ СУЧАСНОЇ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ В СМС-КОМУНІКАЦІЇ

У статті проаналізовано поняття “смс-комунікація”, проведено аналіз субстантивних метафор німецької мови з позиції когнітивної лінгвістики, окреслено проблеми їхнього функціонування.

Ключові слова: німецька мова, смс-комунікація, теорія концептуальної метафори, субстантивна метафора, функціонування.

The article deals with the German Mobile Communication. It also examines the substantival metaphors integrating the insights of conceptual metaphor theory and the problems of their functional aspect in Mobile Communication.

Key words: German, Mobile communication, conceptual metaphor, substantival metaphors, functional aspect.

З кінця ХХ-го століття дослідницька думка багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців у різних галузях науки спрямована на дослідження функціонування мовних засобів у новітніх засобах комунікації [1; 2; 3; 5; 9], оскільки життя сучасної людини не можна уявити без Інтернет-комунікації, соціальних мереж, чатів, СМС-комунікації тощо. До головних завдань сучасної комунікативної лінгвістики належать розв’язання загальних проблем організації засобів мови у різноманітних типах спілкування, виявлення специфіки людського спілкування з використанням нових комунікативних каналів (Інтернет, мобільний телефон тощо), а також попередження й усунення непорозумінь, що можуть виникнути під час опосередкованої комунікації [8, с. 27].

Наше дослідження присвячено багатоаспектному вивченню номінативного аспекту субстантивних метафор з позиції когнітивної лінгвістики та особливостям їхнього функціонування в німецькій смс-комунікації, що зумовлює **актуальність і новизну** цієї статті.

Метою статті є висвітлення номінативних та прагматичних функцій субстантивних метафор, що використовуються у німецькомовній смс-комунікації. **Об’єктом** вивчення є субстантивні метафори сучасної німецької мови. **Предметом** дослідження є концептуальний аналіз зазначених одиниць, їхні структурно-семантичні ознаки та функціональний аспект у німецьких смс-повідомленнях.

Матеріалом аналізу слугували субстантивні метафори (далі СМ), відібрані з розділу “Wort der Woche” (“Слово тижня”) [12], що розміщений на сторінках електронного варіанту німецького інформаційного агентства “Deutsche Welle” (“Німецька хвиля”). Вибір матеріалу пояснюється домінуючою роллю іменників у лексико-категоріальній системі німецької мови, їхньою високою інформативністю та великою метафоричною потенцією в мовленні. Функціонування СМ досліджувалось на матеріалі смс-повідомлень, опрацьованих авторкою під час стажування у Регенсбурзькому університеті (Німеччина, 2011 р.), а також смс-повідомлень, зібраних дослідниками Гановерського університету [10] та засновниками Інтернет-сторінки “SMSvonGesternNacht. Zitate und Sprüche von deinem Handy” [11].

Поява мобільного телефону наприкінці ХХ-го століття сприяла виникненню нового різновиду писемної опосередкованої комунікації – смс-комунікації, яка святкує у цьому році своє двадцятиріччя [8]. Зазначимо, що смс-комунікація є опосередкованою

інтерактивною міжособистісною комунікацією, що відбувається шляхом обміну смс-повідомленнями. Як правило, одне смс-повідомлення містить максимально 160 знаків. Комунікація, опосередкована мобільним телефоном, визначається деякими лінгвістами сучасності як усним за концепцією та писемним за засобом реалізації водночас [5].

Смс-комунікація відбувається за своїми правилами та законами. Під час смс-комунікації виникають нові види скорочення інформації, специфічне використання знаків пунктуації або відмова від їхнього застосування, вживання в писемному мовленні невербальних засобів спілкування та ін. Смс-комунікації властивий свій етикет, що має свої мовні правила і норми, які регламентують мовну поведінку учасників комунікації шляхом обміну смс-повідомленнями [1; 2; 8: с. 106-107; 126].

Аналіз зібраних німецькомовних смс-повідомлень показав, що учасники смс-спілкування часто використовують у своїх повідомленнях метафоричні мовні одиниці. Відомо, що метафоризація є універсальним засобом й способом людського мислення, який добре відомий людству ще за часів Аристотеля. У сучасній лінгвістиці метафора розглядається як вторинний номінативний процес, спрямований на збагачення словникового фонду мови. Науковий інтерес до метафоричних процесів у мові стимулює розширення площин мовознавчих досліджень, завдяки чому виникла теорія концептуальної метафори, що ґрунтується на когнітивному підході до вивчення мови. Теорія концептуальної метафори розглядає метафору як результат взаємодії двох окремих концептів або цілих концептуальних областей (доменів). При цьому сутність, яка осмислюється за допомогою метафори, є концептуальним референтом (цільовим концептом / доменом – *target concept / domain*), а сутність, яка залучається до порівняння і яка має відповідну назву, є концептуальним корелятом (вихідним концептом / доменом, або концептом-/доменом-донором – *source concept / domain*). Спільні ознаки, що виявляються при порівнянні референта і корелята, утворюють зону перехресного мапування (*cross-mapping*). Її формування пов'язане з явищем висвітлення-затемнення (*lighting-hiding*), суть якого полягає в тому, що в концептуальній метафорі використовується тільки частина характеристик референтного і корелятивного концептів або доменів [4; 6]. Зазначені положення є підґрунтям для здійсненого нами аналізу референтів і корелятивів концептуальних метафор, використаних у німецькомовних смс-повідомленнях.

Аналіз фактичного матеріалу – 190 субстантивних метафор – показує, що позначені ними поняття (31 різних референтних концептів) належать до 14 доменів, що відповідають двом великим концептосферам: СВІТ ЛЮДИНИ та ФІЗИЧНИЙ СВІТ. Зауважимо, що ми дослідили як прості слова, так і складні слова, що зазнали метафоричного перетворення, оскільки складні слова займають особливе місце у словотворчій системі німецької мови завдяки особливостям представлення знань та вербалізації когнітивних сутностей.

У концептосфері СВІТ ЛЮДИНИ визначаємо наступні центральні домени ЛЮДИНА ЯК ФЕНОМЕН, БУТТЯ ЛЮДИНИ, ЧАС ЛЮДСЬКОГО БУТТЯ, ПРОСТІР ЛЮДСЬКОГО БУТТЯ, СВІДОМІСТЬ, СТАН, ХАРАКТЕРИСТИКИ ЛЮДИНИ, ДІЯЛЬНІСТЬ. У концептосфері ФІЗИЧНИЙ СВІТ виокремлюємо такі центральні домени як ПРИРОДА (ФЕНОМЕНИ та ОБ'ЄКТИ), АРТЕФАКТИ, НАВКОЛИШНЯ ДІЙСНІСТЬ, РЕЧОВИНИ, ТВАРИНИ, ПТАХИ, РОСЛИНИ. Усі домени складаються з окремих концептів, які мають різний ступінь метафоризації, що визначається за кількістю метафоричних виразів, співвіднесених з окремим доменом чи концептом.

Результати проведеного аналізу свідчать, що зазначені домени мають неоднакову кількісну наповненість. Найбільша кількість метафоричних виразів концептосфери СВІТ ЛЮДИНИ відноситься до наступних доменів, пов'язаних з практично з усіма іншими доменами: 1. ХАРАКТЕРИСТИКА ЛЮДИНИ: **der Milchbubi** – “*Typ, der jung ist oder jung aussieht; als Milchbubi gilt, wer keinen Bart, keine Falten, aber dafür ein liebes Gesicht und ein schönes Lächeln hat*” (“чоловік, який дуже молодо виглядає незалежно від віку”); **der**

Blindgänger – “*der ungefährliche Versager*” (“невдаха”); **der Spinner** – “*ein Vergeckter / Dummkopf / Mdrchenerzdhrer / Narr / Phantast*” (“психічно хворий, дурень”), **die Tussi** – “*eine Frau, die meist dickes Make-up, grellen Lidschatten trägt und sehr eitel ist. Eine Tussi jammert viel, ist nie zufrieden. Manche sagen ihr nach, sie sei ungebildet und oberflächlich.*” (“жінка, що використовує забагато косметики; невихована, дурнувата жінка”), **die Plaudertasche** – “*eine Plaudertasche ist eine Person, die gern und viel redet und dabei auch Geheimnisse weitererzählt, besonders weiblichen Geschlechtes*” (“пліткарка/базікало”) та ін. 2. СТАН ЛЮДИНИ: **der Vdrenhunger** – “*derjenige hat so lange schon nichts gegessen, dass er fast alles essen würde*” (“дуже сильний голод”), **der Hexenschuss** – “*ein stechender Schmerz führt einem durch den Rücken.*” (“люмбаго, радикуліт”); 3. ДІЯЛЬНІСТЬ ЛЮДИНИ: **die Katzenwdsche** – “*wer sich aber dabei nur scheu mit wenigen Tropfen Wasser bespritzt, dessen Körperhygiene bezeichnet man also als Katzenwdsche*” (“погано слідкувати за гігієною тіла”), **der Papierkrieg** – “*endlose Briefwechsel mit einer Behörde oder wenn man bei Dmtern viele, viele Formulare ausfüllen muss*” (“паперова тяганина”) [12].

Найбільша кількість метафоричних виразів концептосфери ФІЗИЧНИЙ СВІТ відноситься до наступних доменів: 1. ПРИРОДА: **der Altweibersommer** – “*die letzten warmen, sonnigen Tage im September*” (“бабине літо”); 2. РОСЛИНИ: **der Lwenzahn** – “*eine gelbe Blume, die oft zwischen Gras wächst*” (“кульбаба”); 3. ЧАС: **der Brъckentag** – “*Brъckentage finden grundsätzlich freitags oder montags statt, und zwar dann, wenn der Donnerstag oder der Dienstag ein gesetzlicher Feiertag ist*” (“додатковий вихідний день на тижні, який з’являється завдяки святкам, що випадають на четвер або вівторок”), **die Sauregurkenzeit** – “*die Zeit im Sommer, in der überhaupt nichts passiert. Egal ob in der Wirtschaft, in der Politik oder im Kulturbereich – zu dieser Zeit machen fast alle Menschen Urlaub*” (“час відпусток у Німеччині, найчастіше влітку, коли не відбувається нічого цікавого”) та ін. [12].

Референтні домени двох концептосфер взаємодіють з 15 концептуальними корелятами, що складаються з окремих концептів та поділяються на наступні групи: 1) ЛЮДИНА (РОДИНА, ТІЛО, ВІЙСЬКОВІ ДІЇ); 2) ПРИРОДА (ЧАС, ФЕНОМЕН); 3) ФІЗИЧНИЙ СВІТ (РЕЧОВИНА, ОБ’ЄКТ, ЇЖА); 4) КАЗКОВИЙ СВІТ; 5) ФЛОРА/ФАУНА.

Так, при взаємодії референтного домену СТАН ЛЮДИНИ (ХВОРОБА) з корелятивним доменом КАЗКОВИЙ СВІТ (ВІДЬМА) за схожістю на основі спільної ознаки “підступний” виникла СМ **der Hexenschuss** – “люмбаго”; при взаємодії концептів ЧАС та ОБ’ЄКТ ФІЗИЧНОГО СВІТУ за схожістю спільної ознаки “з’єднувати” виникла СМ **der Brъckentag** – “додатковий вихідний день”.

Проведений аналіз смс-повідомлень свідчить, що найбільш вживаними в сучасній німецькомовній смс-комунікації є СМ із концептосфери СВІТ ЛЮДИНИ, оскільки смс-комунікація слугує, в першу чергу, для міжособистісного контакту, передачі власних емоцій, оцінки та почуттів, і відбувається у короткий проміжок часу. Зазначимо, що використані СМ вживаються з прагматичною метою для вираження емоційно-експресивної оцінки, тому в смс-повідомленнях превалюють лайливі та образливі СМ, які позначають людську істоту жіночого або чоловічого роду: (1). *Eu man wo seid ihr denn alle hin? Lass mal noch auf Afterhour gehn! 10:44 Hey du Spinner, es ist Montag!! Ich sitz schon wieder im Büro. Komm mal wieder runter!* [11].

(2) *07:30 Ist ne nette aber nix für mich. Voll die Tussi. Ich weiß garnicht warum eigentlich immer alle denken, dass ich auf Tussis steh. 07:36 Keine Ahnung, weil N. vielleicht eine war und diese braunhaarige auch? Und ich auch damals?* [11]

(3) *yep bin am sonntag free, wie der wind))) . lass uns was machen. ich hab noch nen kumpfel, er kommt gerne mit, auch so eine plaudertasche* [10].

Spinner позначає у прикладі (1) зневажливе відношення до співрозмовника, у прикладі (2) СМ **Tussi** використовується для негативної оцінки нової знайомої, у прикладі (3) **Plaudertasche** виражає іронічне ставлення до чоловіка-базікала.

У деяких смс-повідомленнях СМ виконують суто номінативну функцію, позначаючи фізичний стан людини або об'єкти навколишнього середовища: (4) 20:13 *es ist mir ein bisschen peinlich und ich weiß, dass wir seit ner woche nicht mehr zusammen sind, aber du bist der einzige, der nen ersatzschlüssel für meine wohnung hat. kannst du bitte schnell herkommen?* 20:18 *warum?* 20:20 *ich sitz in der dusche und hatte nen hexenschuss und komm allein nicht mehr hoch. mir ist kal:* ([11].

(5) 14:02 *Aaaah! Ich sitze gerade im Bus und auf dem Sitz neben mir sitzt so ein Skater Man. Ende 20 schützt ich, weite Jeans an und Hosenstall offen* [11].

У прикладі (4) СМ *Hexenschuss* позначає захворювання люмбаго. СМ *Hosenstall* не тільки експресивно-іронічно позначає застібку “блискавка” у прикладі (5), а й виражає негативне ставлення мовця до чоловіка в автобусі.

Отже, проведений аналіз показав, що підгрунтям СМ є концептуальна метафора, як розумова операція, що застосовується мисленням для обробки інформації. СМ є невід'ємною частиною смс-комунікації в німецькій мові і використовуються мовцями для позначення предметів та об'єктів навколишнього світу, для вираження певних емоцій, оцінок тощо. Перспектива майбутніх досліджень полягає у дослідженні гендерного аспекту СМ, а також у контрастивному вивченні СМ в українських та німецьких смс-повідомленнях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ковбасюк Л.А. Особливості етикету в смс-комунікації (на матеріалі німецької мови) / Л.А. Ковбасюк. // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія “Лінгвістика”: Зб. наук. пр. – Херсон: Вид-во ХДУ, 2008. – Випуск 8. – С. 361 – 364.
2. Ковбасюк Л.А. Merkmale der modernen deutschen SMS-Kommunikation aus linguistischer Sicht / Л.А. Ковбасюк // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія “Лінгвістика”: Зб. наук. пр. – Херсон: Вид-во ХДУ, 2008. – Випуск 6. – С. – 296-299.
3. Компанцева Л.Ф. Інтернет-комунікація: когнітивно-прагматичний та лінгвокультурологічний аспекти: дис... доктора філол. наук: 10.02.02 / Лариса Феліксівна Компанцева. – К., 2007. – 503 с.
4. Лакофф Дж. Метафори, которими ми живем / Дж. Лакофф, М. Джонсон. – Електронний ресурс. – Режим доступу: http://www.metaphor.nyu.edu/lacoff_1.htm.
5. Androutsopoulos J. SMS-Kommunikation: Ethnografische Gattungsanalyse am Beispiel einer Kleingruppen. [Електронний ресурс]. / J. Androutsopoulos, G. Schmidt // Zeitschrift für Angewandte Linguistik (ZfAL). – 2001. – Режим доступу: <http://www.mediensprache.net/archiv/pubs/1341.pdf>
6. Fauconnier G, Rethinking Metaphor. [Електронний ресурс] / G. Fauconnier, M. Turner. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.cogsci.ucsd.edu/~faucon/RethinkingMetaphor19f06.pdf>
7. Deutschland simst fleißig. [Електронний ресурс] // Gambo.de. News. Service. Tutorials. – Режим доступу : <http://www.gambo.de/2510/deutschland-simst-fleisig/>
8. Schlobinski P. Duden: von HDL bis DUBIDODO. (K)ein Wörterbuch zur SMS / P. Schlobinski. – Dudenverlag: Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich, 2009. – 128 S.
9. Schlobinski P. Sprachliche Aspekte der SMS-Kommunikation / P. Schlobinski // Literatur und Medien. – München: Wermke, 2003. – S. 187-198.
10. SMS-Korpus. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://www.mediensprache.net/archiv/corpora/sms_os_h.pdf
11. SMSvonGesternNacht. Zitate und Sprüche von deinem Handy. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.smsvongesternnacht.de>
12. Wort der Woche – Archiv / Deutsch lernen/ Deutsch im Fokus. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до розділу : <http://www.dw.de/dw/article/0,,1716657,00.html>